

PERIFERIK ASAB TIZIMI KASALLIKLARI: ETIOLOGIYA, PATOGENEZ, KLINIK KO'RINISHLAR VA DAVOLASH USULLARI

Mamasoliyev Xasanboy

Andijon shahar Abu Ali Ibn Sino nomidagi jamoat salomatligi texnikumi

Teri va tanosil kasalliklari fani o'qituvchisi.

Annotatsiya: Periferik asab tizimi kasalliklari (PATK) zamonaviy tibbiyotda keng tarqalgan bo'lib, turli etiologik omillar ta'sirida rivojlanadi. Ushbu kasalliklar sezuvchi, harakatlantiruvchi va vegetativ nerv tolalarining zararlanishi bilan kechadi. Maqolada periferik asab tizimining anatomik-fiziologik xususiyatlari, kasalliklarning kelib chiqish sabablari, patogenezi mexanizmlari, klinik belgilari, diagnostika usullari hamda zamonaviy davolash va profilaktika choralari yoritilgan. Shuningdek, periferik neyropatiyalarning turlari va ularning ijtimoiy ahamiyati tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: periferik asab tizimi, neyropatiya, nevrit, polineyropatiya, aksonopatiya, demiyelinizatsiya, reflekslar.

Annotation: Peripheral nervous system diseases (PNSDs) are widespread in modern medicine and develop under the influence of various etiological factors. These diseases involve damage to sensory, motor, and autonomic nerve fibers. The article discusses the anatomical and physiological features of the peripheral nervous system, the causes of diseases, pathogenetic mechanisms, clinical signs, diagnostic methods, as well as modern treatment and preventive measures. Additionally, the types of peripheral neuropathies and their social significance are analyzed.

Keywords: peripheral nervous system, neuropathy, neuritis, polyneuropathy, axonopathy, demyelination, reflexes.

Аннотация: Заболевания периферической нервной системы (ПНС) широко распространены в современной медицине и развиваются под

влиянием различных этиологических факторов. Эти заболевания сопровождаются поражением чувствительных, двигательных и вегетативных нервных волокон. В статье освещены анатомо-физиологические особенности периферической нервной системы, причины заболеваний, патогенетические механизмы, клинические проявления, методы диагностики, а также современные методы лечения и профилактики. Кроме того, проанализированы виды периферических невропатий и их социальное значение.

Ключевые слова: периферическая нервная система, невропатия, неврит, полиневропатия, аксонопатия, демиелинизация, рефлексy.

KIRISH

Periferik asab tizimi markaziy asab tizimini (bosh va orqa miya) ichki a'zolar, mushaklar va teri bilan bog'lovchi murakkab tuzilma hisoblanadi. Ushbu tizim organizmning tashqi va ichki muhitga moslashuvini ta'minlaydi. Periferik asab tizimi kasalliklari nevrologik amaliyotda eng ko'p uchraydigan patologiyalardan biri bo'lib, bemorlarning mehnat qobiliyatini pasaytiradi va hayot sifatini yomonlashtiradi.

So'nggi yillarda metabolik kasalliklar, xususan qandli diabet, toksik ta'sirlar va infeksiyalar sababli periferik neyropatiyalar soni ortib bormoqda. Shu sababli ushbu kasalliklarni chuqur o'rganish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

1. Periferik asab tizimining anatomik va fiziologik asoslari

Periferik asab tizimi bosh miya nervlari (12 juft), orqa miya nervlari (31 juft) va ularning shoxlaridan tashkil topgan. Nerv tolalari funksiyasiga ko'ra sezuvchi (afferent), harakatlantiruvchi (efferent) va vegetativ tolalarga bo'linadi.

Asab tolalari miyelinli va miyelinsiz bo'lishi mumkin. Miyelin qavati nerv impulslarining tez va samarali o'tishini ta'minlaydi. Periferik asablar qon bilan yaxshi ta'minlangan bo'lib, har qanday metabolik yoki toksik buzilishlarga sezgir hisoblanadi.

2. Periferik asab tizimi kasalliklarining tasnifi

Periferik asab tizimi kasalliklari quyidagicha tasniflanadi:

Nevritlar – bitta nervning yalligʻlanishi

Polineyropatiyalar – koʻplab nervlarning simmetrik zararlanishi

Radikulopatiyalar – nerv ildizlarining shikastlanishi

Pleksopatiyalar – nerv chigallari zararlanishi

Aksonopatiyalar – nerv aksonining shikastlanishi

Demiyelinizatsion neyropatiyalar – miyelin qavatining buzilishi

3. Etiologik omillar

Periferik asab tizimi kasalliklarining asosiy sabablari quyidagilardan iborat:

Metabolik buzilishlar (qandli diabet, gipovitaminozlar)

Infeksiyalar (virusli, bakterial)

Toksik moddalar (alkogol, ogʻir metallar, dori vositalari)

Travmalar va mexanik bosim

Autoimmun kasalliklar

Irsiy omillar

Eng koʻp uchraydigan shakllardan biri diabetik polineyropatiya boʻlib, u uzoq davom etuvchi giperglikemiya natijasida rivojlanadi.

4. Patogenez

Periferik asab tizimi kasalliklarida asosiy patogenetik mexanizmlar quyidagilar:

-Nerv tolalarida qon aylanishining buzilishi;

-Energiya almashinuvi yetishmovchiligi;

-Oksidlovchi stress;

-Yalligʻlanish jarayonlari;

-Miyelin sintezining buzilishi.

Bu jarayonlar nerv impulslarining oʻtishini sekinlashtiradi yoki toʻxtatadi, natijada klinik belgilar yuzaga keladi.

5. Klinik belgilari

Periferik asab tizimi kasalliklarining klinik ko‘rinishlari zararlangan nerv turiga bog‘liq bo‘ladi:

- Og‘riq, uvishish, achishish;
- Sezuvchanlikning pasayishi yoki yo‘qolishi;
- Mushak kuchsizligi va atrofiyasi;
- Reflekslarning susayishi;
- Vegetativ buzilishlar (terlash, teri rangining o‘zgarishi).

Belgilar ko‘pincha simmetrik bo‘lib, pastki ekstremitalardan boshlanadi.

6. Diagnostika

Diagnostika kompleks yondashuvni talab qiladi:

- Nevrologik ko‘rik;
- Elektroneyromiografiya;
- Laborator tekshiruvlar (qon, glyukoza, vitaminlar);
- Instrumental usullar (MRT, KT);
- Anamnez va klinik tahlil.

Elektroneyromiografiya periferik neyropatiyalarni aniqlashda eng muhim usullardan biridir.

7. Davolash usullari

Davolash kasallik sababiga qarab olib boriladi:

Etiologik davolash (asosiy kasallikni nazorat qilish)

Medikamentoz terapiya (vitamin B guruhi, antioksidantlar, analgetiklar)

Fizioterapiya

Reabilitatsiya va davolovchi jismoniy mashqlar

Erta bosqichda boshlangan davolash yaxshi natija beradi.

8. Profilaktika

Profilaktika choralari quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- Sog‘lom turmush tarziga rioya qilish;
- Metabolik kasalliklarni nazorat qilish;

- Toksik moddalardan saqlanish;
- Vitamin yetishmovchiligini oldini olish;
- Muntazam tibbiy ko'riklar.

XULOSA

Periferik asab tizimi kasalliklari ko'p omilli va murakkab patologiyalar bo'lib, ularni erta aniqlash va to'g'ri davolash muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy diagnostika va davolash usullari bemorlarning hayot sifatini sezilarli darajada yaxshilash imkonini beradi. Ushbu kasalliklarning oldini olishda profilaktik choralar muhim rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Adams R.D., Victor M. Principles of Neurology. New York: McGraw-Hill, 2018.
2. Bradley W.G. Neurology in Clinical Practice. Elsevier, 2020.
3. Aminoff M.J. Clinical Neurology. McGraw-Hill, 2019.
4. Kumar P., Clark M. Clinical Medicine. Elsevier, 2021.
5. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi. Nevrologiya bo'yicha qo'llanma. Toshkent, 2020.